

GLAZBENA ZRNCA IZ BOSNE

Od Fojnice do Visokoga i Guče Gore

Zdenka Miletić

Dan prije ugovorismo susjeda Anđa i ja poći u Visoko, svaka po svom poslu. Tako i krenusmo prije nego je zvono najavilo jutarnje Gospino pozdravljenje. Valja pješke sići na cestu odakle vozi autobus. Staza teče kroz ječam i modro more lane nih cvjetova. Zrak pun mira, a povremeno se glas vrane kreštavo izvije u visine. Spustismo se na Lužinsko polje, gdje uz veliku gužvu uđosmo u autobus. Presjedosmo u Fojnici u drugi i za sat vremena našle smo se u Visokom, mjestu koje dobro poznajem.

Stari grad Visoko (danas ruševine tvrđave) zauzimao je položaj na krajnjem brežuljku što se otisnuo od Kruševske gore, a dominira nad današnjim mjestom. Ispod tog grada izgrađivalo se novo naselje Podvisoko, kasnije prozvano Visoko. Ono je od polovice 14. do polovice 15. stoljeća bilo značajno trgovačko središte. I bosanski vladari su u njemu boravili, održavali se zborovi bosanske gospode, primali dubrovački poklisari. Ovo potvrđuje i takozvani »obraz« Kulina bana, što se našao 1898. g. u selu Muhašinićima, petnaest minuta udaljenom od Visokoga. To je ploča što ju je Kulin ban stavio na pročelje crkve koju je sagradio tu negdje kao »svoj obraz«, i na njoj je uklesao ime svoje, žene mu Vojuše i županâ: Krila, Desivoja te Radohne »kristjanina«. (Ploča se čuva u Zemaljskom muzeju u Sarajevu.) Po ovoj se ploči moglo zaključiti da je spomenuta crkva bili izgrađena prije 1203. godine, a navedena su imena pokrovitelja, kao što je i inače bio običaj u Evropi.

U doba dok je Visoko među najživljim gradovima, usele se u njega franjevci i osnuju samostan sv. Nikole. Ovaj je izgorio, a drugi je izgrađen na utoku Lužnice u rijeku Bosnu. Po povjesničarima je to drugi samostan sv. Nikole, premda se za njega veže i ime sv. Marije. Padom Bosne pod Turke pade i Visoko. Samostan bi porušen, a ponovo izgrađeni zapaljen. Vršila se islamizacija stanovništva. Poslije prodora Eugena Savojskog do Sarajeva, a pri povratku, odseli sve katoličko žiteljstvo zajedno sa franjevcima u Slavoniju i Ugarsku. Crkvu zapališe, zvono u zemlju zakopaše, da je ne bi Turčin obeščastio. Poslije 200 godina dođoše opet franjevci u Visoko, podigoše sjemenište i crkvu sv. Bonaventure. Kad zagrmiše 1878. g. austro-ugarske puške na Visoko, Visočani se topovima oglašišu, ali ubrzo se povukoše prema Sarajevu. Oslobođenjem Bosne od Turčina bi i sudbina Visokog potvrđena.

Današnje se Visoko spustilo u dolinu, na utoku rijeke Fojnice u Bosnu. To je polje koje se lagano diže do na niske humke. Okružuju ga brda: na jugozapadu »Grad«, dalje se nižu Banjer, Majdan, Križ, Ravne. Uglavnom su prekriveni oranicama i

livadama s nešto malo šume. Krševit je Majdan odakle kopaju građevinski kamen. Rijeka Bosna ovdje prima mnogo pritoka, zbog čega je mjesto često u magli. Na rijeci Bosni su dva otoka »Gornja i Donja Ada«, a preko nje vode dva mosta. Ima četiri kamene i pet drvenih džamija, jednu pravoslavnu i jednu katoličku crkvu sagrađenu uz samostan. Čaršija je vrlo duga s mnoštvom dućana među kojima se nađe još po koji čepetak. Ovdje je bilo nekad važno trgovačko središte za žito i stoku, jer visočko polje dobro rađa. Narod se bavio i obrtom. Pravoslavci su čebedžije (izrada debelih vunjenih pokrivača), muslimani su tabaci (kožari). Kožu su činili pomoću vodenica kojih je bilo sva sila uz rijeku Fojnicu. Ovaj obrt omogućio je razvoj opančarstva. Gotovo sva srednja Bosna nosila je visočke opanke, bensilahe² i drugu kožnu robu. Danas je taj obrt zamijenila velika i suvremena tvornica.

Do 1882. g. franjevci odgajaju svoje pitomce odvojeno po samostanima. Novicijati su bili u fojničkom, kreševskom i sutješkom samostanu, odakle su ih slali u Italiju, Hrvatsku i Ugarsku na nauke. Od te godine samostan u Kreševu postade sjemenište, a prvi ravnatelj mu bijaše fra Grga Martić, pjesnik. Ovaj uskoro postade tijesan pa se preseleše u Guču Goru. Car Franjo Josip I. davaše novčanu pomoć i odobri da se po dva franjevca osposobljavaju u Beču za predavače nauka. 1899. g. kupljeno je zemljište u Visokom i počela izgradnja zavoda. Godinu dana nakon toga oprostila se 60 đaka s Gučom Gorom i krenu na izlet preko Bugojna, Kupresa, Livna u Kiseljak pod pratnjom svoga odgojitelja. Tu održe priredbu, a poslije podne krenu u Visoko. Pred osnovnom školom u Kiseljaku otpjevali su: *Lijepa naša domovino*... Nadomak Visokog dočeka ih njihov ravnatelj o. Franjić te krenuše za svojim starješinama kroz visočku čaršiju. Cijela povorka zastala je pred mostom i opet otpjevala: *Lijepa naša domovino*. Uđoše u crkvu gdje se gromko zaorilo: »Tebe Boga hvalimo«, nakon čega su se razišli po prostorijama novoga doma. Posvećenje je bilo osobito svečano uz mnoštvo naroda iz cijele Bosne. Pjevanjem je ravnao fra Gaudencije Kulijer. Čule su se i pjesme dr. Tugomira Alaupovića: »Uz otvaranje franjevačke gimnazije u Visokom«, zatim Trogrančičeva: »K blagoslovu Bonaventurijanuma u Visokom«.

Ovi posljednji podaci koje sam pročitala u Spomenici izdanoj uz 50. obljetnicu franjevačke gimnazije u Visokom potakli su me, da ispitam rad fra Gaudencija Kulijera, za kojeg nekrologij kaže: izvrstan glazbenik.

Tog jutra našla sam se u crkvi sv. Bonaventure, prisustvovala sv. misi, a potom zazvonila na vratima samostana. Uslužan bibliotekar omogućio mi je da dođem do podataka o fra Mironu Kozinoviću i fra Gaudenciju Kulijeru. O posljednjem sam doznala, da je rođen u Fojnici, predavao glazbu u Gučoj Gori, a po preseljenju gimnazije u Visoku tu nastavio rad. U Fojnici i Gučoj Gori prikupila sam o tom glazbeniku druge podatke.

FRA GAUDENCIJE KULIJER

Rođen je u Fojnici 16. kolovoza 1870. u doba turske vlasti. Krsno mu je ime Karlo. Prvu je školu završio u Fojnici, gdje je postao i fratar, uzevši ime Gaudencije. Kasnije se školovao u Italiji, gdje je učio i glazbu, za koju je imao prirodnog dara. Vrativši se u Bosnu službuje po raznim mjestima i samostanima. Zadnje dane svog života proveo je u fojničkom samostanu, gdje je i umro 22. studenog 1935. Pokopan je na groblju Karauši u kripti (narod zove katakombe) ispod kapelice. U razgovoru s današnjim vikarom samostana fra Miroslavom Krajinovićem doznala sam i ovo: »To je prvi stari fratar s kojim sam ja kao dijete — đak, svršivši prvi razred gimnazije razgovarao. Njemu sam nosio ručak u sobu, jer nije mogao silaziti u zajedničku prostoriju. Nije bio ljut zbog bolesti, dapače vrlo vesele naravi.«

U kronici gimnazije i školskim knjigama vidi se da je počeo predavati glazbu (pjevanje) školske 1894/95. g. u Gučoj Gori, a prestao školske 1901/02. g. u Visokom.

U arhivu samostana Guče Gore nalaze se ovi njegovi glazbeni radovi:

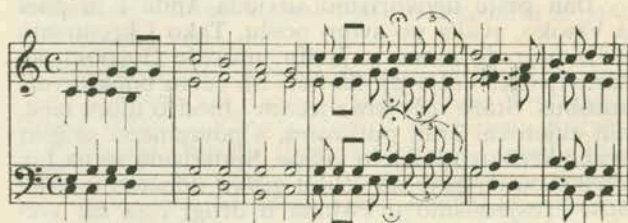
- Miserere* (starinsko) za četiri grla
Isukrst se nama rodi, (dva napjeva) I D dur 4/4 mjera, II B dur 2/4 mjera
Djetešce nam se rodilo, C dur, 6/8 mjera
Veselje ti navješćujem, A dur, 4/4 mjera,
Ponizno se Teb' klanjamo, G dur, 4/4 mjera
Zdravo tijelo Isusovo, harmonizacija
Neba dvorani, C dur, 2/4 mjera
Klanjam Ti se Kraljiću (četveroglasna), A, E dur, 4/4 mjera
O Isuse, Ti sunašce (tekst I. Okrugića), A dur, 2/4 mjera
Radujte se narodi
O Isuse, Ti srdašce, D dur, 4/4 mjera
Ustajte pastiri (četveroglasna), F dur
Adeste fideles (i hrvatski tekst), G dur
Ut quis noscat, B dur, 3/4 mjera
Sv. Janji
Himna visočkih đaka (tekst B. Marković), F dur, 4/4 mjera
Himna livanjskih radnika, F dur, 4/4 mjera
Tri ptičice goru preletiše, F dur, 2/4 mjera

Rad mu se sastojao i u prikupljanju narodnih pobjevaka. U velikoj zbirci prikupljenih narodnih pobjevaka spomenutoj kod fra Mirona Kozinovića

izgleda da je počeo na tom poslu fra Gaudencije. Tu je ostala nejasnoća, iako oba rukopisa navode ovakav zaključak. Na kraju vrijedno je spomenuti i ovo: fra Gaudencije je prvi donio u fojnički samostan knjige *Kyriale*, a možda i prvi u Bosnu. Kao prilog unosim *Miserere* starinsko, koje se pjevalo u samostanskim crkvama u velikoj nedjelji.

Miserere

Fr. R. (G.) Kulijer (1900. g.)

Istog dana iza podneva vratismo se autobusom do križanja gdje se cesta odvaja od fojničke prema selima Bakovići, Lužine, Gvoždani. Sjedosmo u sjeni posljednjih obronaka Vranice planine. Starci javori i hrastovi s borama na kori slušaju naš razgovor. Usput se sladimo ukusnom visočkom halvom koju zalijevamo hladnom vodom iz vrele tu kraj nas. Čekamo autobus da nas odveze do Lužinskog polja. Moja suputnica sjedeći naslonjena o stablo zadrijema. Pozdrav: »Hvaljen Isus« trgnuo me iz misli. »Kako ste«, pita čovjek, jer kod nas je takav običaj, pa bili i nepoznati. Mršav, planinskim suncem opaljena lica vraća se s Vranice planine. Nosio je sô za stoku koja je na išpaši preko ljetnih mjeseci na planini i maji' brašno. Pogled mi prati tog ostarijeg čovjeka, a u njemu vidim mnoge naše ljude koji šutke nose cio svoj život sve terete, ali su uvijek spremni da ponosno odgovore: »Dobro sam, hvala Bogu, kako ste vi?« Razmišljam, kako su naši stari bili veći u trpljenju. Kao da ih je kroz život vodila uzrečica: Preko patnje ide se istini i dobru.

Krenusmo napokon autobusom. Uz rijeku Gvoždanku vrba do vrbe gusto se nižu, a svaka krošnja tako je spletena, da sunce sjajem ne dosiže u hlad. Prodosmo kanjon. Sišavši s autobusa penjemo se pješke putem do našeg zaseoka. Prolazimo mimo ječmom zasijane njive. U svakoj se brazdi zaornoj proljetos ogleda svečana gesta sijača koji je punim pregrštem bacao žetvu u tlo njive.

TUMAČ RIJEČI

- čepenak¹ — drveni dućan kod kojeg se vrata spuštaju i trgovac sjedi na njima
 bensilah² — široki kožni pojas u kom je zataknuto oružje i drugi predmeti
 maja³ — žena koja na planini muze stoku i prerađuje mlijeko